

รูปแบบและระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยา
ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลด
ผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
Patterns of Safe and Creative Media Ecology Healing
and Promoting Good Mental Health to Children and
Youth in Educational Institutions in order to diminish
the Effect of Situational Violence in the Southernmost
Provinces of Thailand

วันที่ได้รับบทความ 14 เมษายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ 11 กรกฎาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ 19 กรกฎาคม 2564

สุรัชย์ ไวยวรรณจิตร*

Surachai Vaivanjit

สุไรยา หนีเร้**

Suaraiya Nire

รุ่งโรจน์ ขอบหวาน***

Rungroj Chorbwhan

มูฮัมหมัดราพีร์ มะเก็ง****

Muhammadrapee Makeng

अब्दิลคาลิก อรรอฮีมีย*****

Abdilkhalig Arroheemee

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับทุนจากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์
โดยฝ่ายวิจัยเพื่อขับเคลื่อนสังคม

This article is part of the research grant funded by Thai Media Fund (Social Advocacy Section)

* อาจารย์พิเศษ คณะวิทยาศาสตร์อิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี / ผู้บริหารโรงเรียนเรืาะห์มานีเยาะห์
2/1 ม.9 ต.ป่าชิง อ.จะนะ จ.สงขลา ช่องทางการติดต่อ 083-1901334 E-mail vonetime@gmail.com

Part-Time Lecturer, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University (Pattani Campus) /
Administrator of Rahmanyah School, 2/1 Village No.9, Paching Subdistrict, Chana District, Songkhla
Province, Contact No. 083-1901334 E-mail : vonetime@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษอันเปราะบางจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เหมาะสม กล่าวคือ เป็นนิเวศมวบรวมผลของการทำงานระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และภาคีที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาวิจัย และ 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

** อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี / ผู้บริหารโรงเรียนเราะห์มานียะห์ 2/1 ม.9 ต.ป่าชิง อ.จสงขลา จ.สงขลา ช่องทางการติดต่อ 089-6544892 E-mail the_princess.49@hotmail.com
Lecturer, Faculty of Education, Fatoni University/ Administrator of Rahmaniayah School, 2/1 Village No.9 Paching, Subdistrict Chana, District Songkhla, Province, Contact No. 089-6544892 E-mail: the_princess.49@hotmail.com

*** อาจารย์คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี 135/8 หมู่ 3 บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี 94160 ช่องทางการติดต่อ E-mail: chorbwhan2527@gmail.com
Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Social Sciences, Fatoni University 135/8 Village No.3 Sarong Village, Khoutum Subdistrict, Yarang District, Pattani Province 94160 E-mail: chorbwhan2527@gmail.com

**** นักวิจัยศูนย์ความเป็นเลิศด้านผู้หญิงและความมั่นคงทางสังคม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 33 ม. 6 ต.บางโขน อ.ยะหา จ.ยะลา 95120 ช่องทางการติดต่อ E-mail: m.rafee377@gmail.com
Researcher, Center of Excellence on Women and Social Security, 33 Village No.6 Bangoi-sinae Subdistrict, Yaha District, Yala Province 95120 E-mail m.rafee377@gmail.com

***** อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 181 หมู่ที่ 6 ถนน เจริญประดิษฐ์ ตำบลรุดะมีแล อำเภอมืองปัตตานี ปัตตานี 94000 ช่องทางการติดต่อ E-mail mistersahara3@gmail.com
Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University (Pattani Campus) 181 Village No.6 Charoenpradit Road, Rusamilae Subdistrict, Moug District, Pattani Province 94000 E-mail mistersahara3@gmail.com

ต่อการสร้างสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง ให้ครอบคลุมถึงประเด็นสำคัญ กล่าวคือ 1) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยแก่เด็กและเยาวชนในบริเวณโรงเรียน 2) การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อข่าวสารของเด็กนักเรียน 3) การนำเสนอสื่อโดยลดความอคติและความเกลียดชัง 4) การคงอยู่ของสภาพแวดล้อมจริงที่เกิดขึ้นบริเวณโรงเรียน 5) การจัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ และ 6) ครูต้องเก่งในเรื่องการสื่อสารกับเด็กนักเรียน อีกทั้งระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันศึกษาจำเป็นต้องสร้างนิเวศมวลรวมผลของการทำงานระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และภาคีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งควรครอบคลุมในประเด็นสำคัญ กล่าวคือ 1) ผู้ปกครองต้องเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนชุมชน 2) การบริหารจัดการสื่อ 3) ครูในโรงเรียนต้องมีทักษะในการจัดการสื่อ 4) การมีพื้นที่กลางของสื่อ 5) การเยียวยาต้องสร้างให้เห็นเป้าหมายใหม่และท้าทาย และ 6) การดำเนินนโยบายคุ้มครองเด็ก

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์และนิเวศสื่อที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า

1. โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความจำเป็นต้องร่วมกันออกแบบพื้นที่ปลอดภัยภายในโรงเรียน และการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือจากสถานการณ์ซึ่งต้องคำนึงถึงการสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ครูในฐานะบุคลากรในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารมากกว่าการสอนนักเรียน

2. องค์กรที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอสื่อ เช่น เพจต่าง ๆ ในพื้นที่ ควรมีการนำเสนอสื่อของการคงอยู่สภาพแวดล้อมจริงอันสวยงามที่เกิดขึ้นในพื้นที่
3. หน่วยงานที่ดูแลในเรื่องสถานศึกษา ควรมีการจับตอบรมกับครูในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้ง เนื่องจากเมื่อมีเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่คนแรก ๆ ที่อยู่ใกล้กับเด็กและเยาวชนคือ ครู

คำสำคัญ: ระบบนิเวศสื่อ / เด็กและเยาวชน / ความรุนแรง / จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

This study entitled “Patterns of Safe and Creative Media Ecology Promoting Good Mental Health to Children and Youth in Educational Institutions in order to Diminish the Effect of Situational Violence in the Southernmost Provinces of Thailand” aims i) to investigate patterns of safe and creative media promoting good mental health to children and youth in the educational institutions in order to diminish the effect of situational violence in the southernmost provinces of Thailand, ii) to investigate the safe and creative media ecology in those institutions being affected by the unrest situations in terms of cooperative working among educational institutions, guardians and the involved third parties in the study, and iii) to propose the policy in producing safe and creative media healing the children’s mental health in the context.

The findings are as follows: Patterns of safe and creative media promoting good mental health to the children and youth in the

southernmost provinces of Thailand to reduce the bad effects from the situational violence are suggested below.

They are 1) building children and youth's safe spaces of the surrounding in schools 2) vaccination of their media consumption 3) media presentation of bias and hatred reduction 4) maintaining environmental fact happening in school surroundings 5) strengthening management of their mental health and 6) teachers' excellence in communication with children and youth. Furthermore, the creativity and safety of the media ecosystem are needed in the educational institutions as well as cooperative solving among schools, parents and involved organizations: 1) Parents' media middle people in the community movement 2) Media management 3) Teachers' professional media skills 4) Middle space of media building 5) Healing in the aspects of new targets and more challenges and 6) The implementation of policy makers in children right protection.

The recommendations of this study are as follows:

1) All educational institutions in the southernmost provinces should cooperatively design the safe space in the school areas as well as the vaccination of facing the situational violence. Teachers who are key people in the education system have to skillfully apply media more particularly communicative methods in conveying message with both affected students and outsiders. 2) Media organizations such as Media Webpages in the areas should provide factual and actual media of the beauty of the environment in the

southernmost provinces of Thailand. 3) All parties relating to the educational organizations should train teachers how to heal the affected children and youth in the area and creatively communicate with them since they are the people who surround them during the incidents.

Keyword: Media Ecology / Children and Youth / Violence / the Southernmost Provinces of Thailand

บทนำ

บริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา นับวันยิ่งทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้น และได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างมาก ครอบครัวจำนวนมาก ต้องสูญเสียสามี บุตรชายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ส่งผลให้ผู้หญิงจำนวนหนึ่ง ต้องกลายเป็นหญิงหม้าย และต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกหลายชีวิตใน ครอบครัว ขณะที่เด็กต้องกลายเป็นเด็กกำพร้า โดยข้อมูลของหญิงหม้ายและเด็ก นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในปี พ.ศ. 2547 จนถึงวันที่ 17 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 มีเด็กกำพร้า จำนวน 4,503 ราย ผู้พิการจำนวน 565 ราย สตรีหม้าย จำนวน 2,772 ราย และเด็กในกรณีที่ยังสามารถบำบัดเจ็บสาหัสหรือพิการ จำนวน 1,773 ราย (รายงานโครงการหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบจาก เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้, 17 มิถุนายน 2559)

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

จังหวัด	เด็กกำพร้า	ผู้พิการ	สตรีหม้าย	เด็ก(กรณีบิดา/มารดา ขาดเจ็บสาหัสหรือ พิการ)	รวม
สงขลา	148	24	116	63	351
ปัตตานี	1,827	155	1,231	852	4,065
ยะลา	1,244	216	908	455	2,823
นราธิวาส	1,284	170	517	403	2,374
รวม	4,503	565	2,772	1,773	9,613

ที่มา: โครงการหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้, ข้อมูล ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2559

ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่คือ กลุ่มเด็ก และ สตรี แม้สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่กลับไม่พบงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตที่ซับซ้อนและเลื่อนไหลภายใต้บริบทที่แปรเปลี่ยนไปของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ โดยเฉพาะ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาความสนใจทางวิชาการต่อเขตชายแดนภาคใต้กระจุกตัวอยู่ที่สถานการณ์ความไม่สงบเป็นหลัก งานเหล่านี้มุ่งตอบคำถามว่า เหตุการณ์ความไม่สงบเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ทำไมจึงทวีความรุนแรงขึ้น และมีใครอยู่เบื้องหลัง เช่นงานของ Abuza 2003, 2005, Askew 2007, Croissant 2005, Liow 2006, Mac-Cargo 2006, Srisompob and Phanyasak 2006, Ukrist 2006, Wattana 2006 ซึ่งงานเหล่านี้ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนโดยทั่วไปในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โดยตรง ที่สำคัญละเลยและมองข้ามสื่อ

ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจและช่วยเหลือคลี่คลายเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบรายงานจากระบบฐานข้อมูล เผ่าระวังปัญหาสุขภาพจิตผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ (Violence-related Mental Health Surveillance: VMS) (2558) รายงานว่าเด็กที่ได้ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบเข้าสู่ระบบมีจำนวนเพิ่มขึ้นในทุกปี จากรายงานปีงบประมาณ 2556 – มกราคม 2558 มีจำนวนเด็กที่ได้รับผลกระทบฯ ปี พ.ศ. 2556 จำนวน 380 คน มีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิตจำนวน 79 คน ปี พ.ศ. 2557 จำนวน 186 คน มีความเสี่ยงฯ จำนวน 43 คน และปี พ.ศ. 2558 จำนวน 169 คน มีความเสี่ยงฯ จำนวน 13 คน

ภายหลังการบาดเจ็บและรอดชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ การสูญเสียบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง บุคคลใกล้ชิด และหรือพบเห็นเหตุการณ์ความไม่สงบทั้งต่อหน้าหรือหลังเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ เด็กส่วนใหญ่ จะพบอาการที่มักเกิดขึ้นตามปกติของเด็กที่เผชิญกับเหตุร้ายและความสูญเสีย เช่น หวาดกลัว วิตกกังวล เครียด ซึมเศร้า พฤติกรรมถดถอย ปัญหาการเรียน ปัญหาพฤติกรรม ซึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงแรก และค่อยๆ ดีขึ้นหลังจากเด็กปรับตัวได้ หรือได้รับการดูแลที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กหลายรายมีปัญหาพฤติกรรมรุนแรง ก้าวร้าว หงุดหงาย ไม่ไว้วางใจใคร มีความรู้สึกโกรธ อยากแก้แค้น ซึ่งมักพบในเด็กโต (สถาบันราชานุกูล, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเบญจพร ปัญญา และสุรินดา จันทระเสนา (2552) พบว่า ปัญหาสุขภาพจิตในเด็กและวัยรุ่น อายุ 6-17 ปี ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ จำนวน 198 คน ที่ประสบกับเหตุการณ์ด้วยตนเองและหรือบุคคลในครอบครัวประสบเหตุด้วยแบบสอบถาม PTSD Reaction index และ Burlson Depression Scale พบว่า เด็กและวัยรุ่นที่ได้รับผลกระทบฯ

มีอาการของ PTSD ร้อยละ 3.5 และภาวะซึมเศร้า ร้อยละ 15.2 โดยเพศหญิงมีภาวะซึมเศร้ามากกว่าเพศชาย 3 เท่า นั้น ซึ่งภาวะสุขภาพจิตดังกล่าว หากไม่ได้รับการดูแล และเยียวยาอย่างรวดเร็วและเหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านสังคม จิตใจ และปัญหาสุขภาพจิตต่อไปในภายหน้า

ผลกระทบต่อเยาวชนดังกล่าวยังขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา ดังที่ปรากฏในความเห็นของอัญชญา หิมมิหะ นวัตกรรมกลุ่มด้วยใจ ซึ่งทำงานกับเด็กและเยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้กล่าวไว้ว่า สถานการณ์ในปัจจุบันถือว่าเป็นวิกฤติสำหรับการปกป้องเด็ก ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึง 4 กุมภาพันธ์ 2557 มีเด็กที่ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงมากเป็น 2 เท่าของทุกปีที่ผ่านมา แม้เป้าหมายจะอยู่ที่ผู้ใหญ่โดยไม่เฉพาะเจาะจง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนว่าผู้ก่อเหตุมีความระมัดระวังต่อเด็กลดลง ขณะที่ภาครัฐยังไม่มีความมาตรการใดที่จะรับมือกับเหตุการณ์ดังกล่าว¹

สอดคล้องกับความเห็นของคุณหมอเพชรดาว ไต้ะมีนา ผู้อำนวยการศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 ที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ไว้ว่า มีเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประสบเหตุถูกยิงขณะอยู่ในห้องเรียนเมื่อ 3 ปีที่แล้ว คณะทำงานเพิ่งพบว่า เด็กต้องได้รับการเยียวยาด้านจิตใจ ก่อนหน้านั้นเด็กมาโรงพยาบาลหลายครั้งด้วยอาการหายใจไม่ออก พอหายดีก็กลับบ้าน โดยทางบ้านไม่ได้ให้ข้อมูลว่าเด็กมีอาการเห็นภาพหลอนว่ามีคนเดินตาม และต้องเปลี่ยนโรงเรียนหลายครั้งเพราะเด็กบิบบคเพื่อนเพราะคิดว่าจะเข้ามาทำร้าย ซึ่งหากเด็กไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ก็จะส่งผลกระทบต่ออนาคตของเด็ก เพราะเด็กจะคุ้นชินหรือฝังใจกับเหตุการณ์ความรุนแรง เติบโตเป็นผู้ใหญ่ พวกเขาก็จะกลายเป็นผู้ที่ลงมือใช้ความรุนแรงเสียเอง²

¹ UNICEF Thailand. (2014). <http://thailandunicef.blogspot.com/2014/03/10.html>

² UNICEF Thailand. (2014). <http://thailandunicef.blogspot.com/2014/03/10.html>

ข้อมูลสะท้อนย้อนคิด ชี้ให้เห็นว่า สื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้เยาวชนมีพฤติกรรมรุนแรงได้ โดยแคลปเปอร์³ ได้นำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของสื่อที่มีต่อเด็กและเยาวชน ทฤษฎีแรงเสริม กล่าวไว้ว่า ความรุนแรงในสื่อต่างๆ แม้จะไม่ได้มีส่วนเพิ่มหรือลดความเป็นไปได้ในการแสดงพฤติกรรมรุนแรงของผู้รับสารอย่างเด่นชัด แต่มีผลในการเสริมความก้าวร้าวรุนแรง เป็นแรงเสริมการต่อต้านความก้าวร้าวรุนแรงที่มีอยู่แล้วของบุคคลผู้รับสาร ทฤษฎีแรงเสริมของความก้าวร้าวรุนแรงในสื่อชี้ให้เห็นว่า เนื้อหาในสื่อเป็นแรงเสริมต่อทัศนคติ ค่านิยม บรรทัดฐาน และความเชื่อของบุคคลที่รับสาร การที่บุคคลนั้นเชื่อในการใช้ความรุนแรงอยู่แล้ว ความรุนแรงในสื่อก็จะช่วยเสริมความเชื่อนั้นให้หนักแน่นยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับกับแนวคิดของมอร์แกน⁴ ที่ได้นำเสนอไว้ว่า ข่าวสารในสื่อมวลชนได้ปลูกฝังปั้นแต่งความคิดของผู้รับสารเกี่ยวกับโลก อิทธิพลของสื่อที่แพร่กระจายไปสู่ทุกประตูบ้าน เพราะความก้าวหน้าของเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต ที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยปลายนิ้วสัมผัส เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาที่ต้องการ โดยที่สื่อเหล่านี้มักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรุนแรง อาชญากรรม ความขัดแย้ง และเรื่องราวทางเพศอยู่เสมอจนทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกว่ โลกนี้เต็มไปด้วยความรุนแรง ความขัดแย้ง ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การดิ้นรนต่อสู้ โดยเฉพาะหากเนื้อหาในสื่อแสดงให้เห็นถึงตัวละครเอกในเรื่องที่มีอำนาจ มีชัยชนะเหนือผู้อื่นได้ด้วยการใช้พลังกำลัง หรือความรุนแรงเท่านั้น ผู้ชมก็จะถูกปลูกฝังให้มีความรู้สึกว่ โลกที่น่าเสนอในสื่อคือโลกที่แท้จริงและผู้ชนะคือผู้ที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งเด็กและเยาวชนยังมีประสบการณ์ชีวิตน้อยมาก จึงถูกบ่มเพาะโดยไม่รู้ตัว สุดท้ายจะคล้อยตามและเชื่อตามที่สื่อนำเสนอในรูปแบบต่างๆ อย่างง่ายดาย

¹ Klapper. (2010)

² Morgan. (2009)

ดังนั้น บทความชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึง การศึกษารูปแบบและระบบนิเวศสื่อภายในสถานศึกษาอันแปรจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ฯ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์จะช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีระบบ มิใช่เป็นเพียงการแก้ไข แต่จะมีส่วนช่วยป้องกันระยะยาวของการสร้างเด็กและเยาวชนผ่านสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่ควรจะเป็น จึงให้ความสำคัญกับการศึกษารูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ตลอดจนระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาอันแปรจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ฯ เพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ระลอกใหม่ที่ต้องเฝ้าระวังวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง พร้อมการสร้างระบบในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. การศึกษารูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ศึกษากระบวนการนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาอันแปรจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ฯ ที่เหมาะสม กล่าวคือ เป็นนิเวศมวลรวมผลของการทำงานระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และภาคีที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาวิจัย
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการสร้างสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบ และระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยา ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจาก สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการเลือกพื้นที่ ศึกษาแบบเจาะจง จำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่จังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี และในแต่ละพื้นที่มีวิธีการเลือกโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จังหวัดละ 1 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนแสงพระที่พิทยามูลนิธิ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี (โรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลาม) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ที่นักเรียนใน โรงเรียนถูกยิง และระเบิดหน้าประตูโรงเรียนในขณะที่โรงเรียนกำลังดำเนินการ เรียนการสอนกับนักเรียน

2. โรงเรียนบ้านบาเจาะ อ.บันนังสตา จ.ยะลา (โรงเรียนรัฐบาล) ซึ่งเป็น อีกหนึ่งโรงเรียนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ จนต้อง ย้ายมาทำการเรียนการสอนรวมกันกับโรงเรียนบันนังสตาห่างจากโรงเรียนบ้าน บาเจาะ ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นระยะเวลา 1 ปีเต็ม ซึ่งในระหว่างนั้น ก็มี เหตุการณ์เป็นระยะ ๆ จนถึงปัจจุบัน และได้มีการเลือกจำนวนนักเรียนที่ได้รับ ผลกระทบ

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปูโง๊ะ อ.ระแงะ จ.นราธิวาส (ศูนย์พัฒนาเด็ก เล็ก) ซึ่งเป็นพื้นที่เกิดเหตุระเบิดห่างจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพียง 50 เมตร เมื่อ เหตุการณ์เกิดขึ้นคุณครูพยายามดูแลเด็กในยามเกิดเหตุระเบิด โดยการเกณฑ์เด็ก ๆ เข้าไปอยู่ในที่ที่คิดว่าปลอดภัย

กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ประกอบด้วย

- 1) ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 สังกัดกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 3 คน
- 2) แพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขด้านสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน
- 3) นักวิชาการด้านสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน
- 4) องค์กรภาคประชาสังคมด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน
- 5) ครูในโรงเรียนที่ทำหน้าที่ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจำนวนโรงเรียนละ 3 คน รวมเป็น 9 คน
- 6) ประชาชนทั่วไปหรือผู้ปกครองเด็กที่ได้รับผลกระทบฯ ใน 3 พื้นที่พื้นที่ละ 5 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประชุมระดมความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
2. การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนผลวิจัยระดับพื้นที่ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข้อเสนอแนะในระดับนโยบายในการวิจัย และเพื่อเป็นการขยายผลชุดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานเพื่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ช่วยเยียวยา ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจาก

สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกลุ่มตัวอย่างในการจัดเวที จะเป็นไปตามกลุ่มตัวอย่างดังที่กล่าวมาข้างต้น (หัวข้อกลุ่มตัวอย่างการเก็บข้อมูลทั้งหมด)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการพรรณนาวิเคราะห์เพื่อกำหนดแบบแผนโครงสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูลชุดต่าง ๆ รวมถึงการกำหนดประเด็นการนำเสนอข้อมูลให้สอดคล้องกับประเด็นและวัตถุประสงค์ในประเด็นของรูปแบบและระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ค่านิยมศัพท์

รูปแบบและระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ในบทความวิจัยเรื่องนี้ เน้นที่ การทำงานร่วมกันข้ามหน่วยงานอย่างบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การจัดสื่อร่าย ขยายสื่อดี และสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

ผลการศึกษา

1. รูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง อันประกอบด้วย 1) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยแก่เด็กและเยาวชนในบริเวณโรงเรียน 2) การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อข่าวสารของเด็กนักเรียน 3) การนำเสนอสื่อโดยลดความอคติและความเกลียดชัง 4) การคงอยู่ของสภาพแวดล้อมจริงที่เกิดขึ้นบริเวณโรงเรียน 5) การจัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ และ 6) ครูต้องเก่งในเรื่องการสื่อสารกับเด็กนักเรียน สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องสร้างความสมดุลในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในฐานะผู้ให้ และผู้ผลิตสื่อที่ถือเป็นปัจจัยแวดล้อมสำคัญของเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบ ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของการจัดการในการออกแบบระบบของการจัดการสื่อแวดล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชนต้องมีความชัดเจน

1) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยแก่เด็กและเยาวชนในบริเวณโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่า กระแสของการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบกับผลกระทบของเด็กที่ได้รับเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ฉะนั้นพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณโรงเรียน จำเป็นต้องมีพื้นที่ที่ปลอดภัยทั้งภายใน และบริเวณโดยรอบโรงเรียน เมื่อมีสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นและเด็กก็ควรอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย

“...แน่นอนว่าในแต่ละโรงเรียนของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยแก่นักเรียน จากภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจจะต้องมีการฝึกซ้อม เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง จะได้รับมือได้”

(สัมภาษณ์นักจิตวิทยา ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก (2017) ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนควรมีแนวทาง ระบบ และการดำเนินงานในโรงเรียนที่จะก่อให้เกิดความปลอดภัยสำหรับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการจัดสภาพแวดล้อมทางอาคาร สถานที่ เครื่องใช้ เครื่องกีฬา วัตถุอันตราย การมีมาตรการรักษาความปลอดภัยไม่ให้บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งก่ออันตรายให้แก่เด็ก มีระเบียบ

และกฎเกณฑ์ที่ทำให้เด็กปลอดภัย เช่น กำหนดพื้นที่ที่ปลอดภัยสำหรับเด็กแต่ละกลุ่มวัย การกำหนดให้มีผู้ใหญ่ตั้งแต่สองคนขึ้นไปคอยดูแลความปลอดภัยให้เด็ก ตั้งแต่ก่อนที่เด็กคนแรกจะมาถึงโรงเรียน จนกระทั่งเด็กคนสุดท้ายออกจากบริเวณโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนั้นอาจจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่เด็ก เช่น ฝึกเด็กให้รู้จักประเมินอันตราย รู้จักหลบหลีก รู้จักขอความช่วยเหลือ เมื่อมีภัย จัดให้เด็กใช้ชีวิตร่วมกัน ดูแลให้ความเอื้ออาทรแก่กัน

2) การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อข่าวสารของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน

การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อข่าวสารของเด็กและเยาวชนในโรงเรียนก็มีความสำคัญที่สะท้อนถึงรูปแบบในการรับสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน เพราะการนำเสนอสื่อเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และภูมิต้านทานให้เด็กและเยาวชน ยึดมั่นวิถีแห่งศรัทธาที่ถูกต้อง จึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของเด็กและเยาวชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก เพื่อที่จะเยียวยาจิตใจให้เด็กนักเรียนได้สบายใจ

“โรงเรียนควรมีสื่อสั้นๆ ทั้งที่เป็นภาพ ข้อความ หรือวิดีโอ ที่มีการนำเสนอตามจุดต่างบริเวณโรงเรียนให้เด็กได้เห็น เพื่อสร้างความเข้าใจ และเกิดภูมิต้านทานของการบริโภคสื่อ”

(สัมภาษณ์นักจิตวิทยาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

รวมทั้งการสร้างระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาทั้งที่เป็นสื่อที่ตักเตือน สื่อบำบัด สื่อที่สะท้อนถึงสัญญาณสร้างความปลอดภัยต่าง ๆ ตลอดจนสื่อที่จะไปช่วยในด้านกระบวนการสร้างความเข้มแข็งทางความคิดของเด็กนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่ประสบสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเด็กนักเรียนได้บริโภคสื่อที่ช่วยเยียวยาจิตใจที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ได้อีกช่องทางหนึ่ง เช่นเดียวกันกับการเปิดพื้นที่

ให้เด็กมีโอกาสนในการแสดงออกจะช่วยให้เด็กมีความกล้าในการแสดงออกมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่ได้รับความสูญเสียมักจะเก็บตัวและไม่ค่อยเข้าสังคมกับเพื่อน เนื่องจากยังมีความวิตกกังวลอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากสามารถเปิดพื้นที่ให้เด็กได้แสดงออก จะทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง และกล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กมีภูมิคุ้มกันที่จะรับมือหรือสามารถก้าวข้ามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตนเองประสบได้

สื่อที่จะช่วยเยียวยาเด็กกลุ่มเหล่านี้ควรมีลักษณะไม่ใช่แค่สื่อที่เป็นทีวี รูปภาพโฆษณาต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์เด็กไม่ชอบอ่าน เด็กอ่านหนังสือไม่ได้ ถ้าเป็นหนังสือเป็นคลิปปาวๆ สมารถเขาก็จะสั้น เพราะฉะนั้นควรเป็นลักษณะสื่อที่ทำแบบให้เขารู้จักได้คิดวิเคราะห์สื่อในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม หรือที่ อภิวัฒน์ สุตสา (2552) ได้ชี้ให้เห็นว่า กระแสการตื่นตัวในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมในการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปสื่อ เช่น การเกิดขึ้นของวิถุชุมชนในพื้นที่ทุกจังหวัดเป็นจำนวนมาก ตลอดจนการมีวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ซึ่งเรียก รวมกันว่า “สื่อใหม่” (new media) ก็ได้ช่วยสร้างโอกาสในการลดการผูกขาดของสื่อและการสร้างสื่อทางเลือกใหม่ให้กับประชาชน

3) การนำเสนอสื่อต้องลดความอคติและความเกลียดชัง

การสื่อสารในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง จำเป็นต้องสื่อสารที่ลดความอคติและความเกลียดชัง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะความอคติจะนำมาซึ่งความขัดแย้งได้ง่ายขึ้น การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังคือ การแสดงออกในลักษณะยุยงหรือส่งเสริมความเกลียดชัง และอคติต่อกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ฉะนั้นการออกแบบการสื่อสารสร้างบรรยากาศแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบ สิ่งสำคัญต้องไม่ขัดกับความรู้สึกถึงผลกระทบต่อชีวิตของเด็กและเยาวชนในการเรียน การศึกษาในอนาคต

“คนในพื้นที่ต้องสื่อสารให้คนนอกได้รับรู้และการสื่อสารคือ ต้องลดความ
อคติและความเกลียดชัง”

(การสัมภาษณ์ภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

สำหรับการออกแบบสื่อในฐานะคนนอกพื้นที่ก็ควรช่วยกันออกแบบ
เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาถึงความขัดแย้งบานปลายจนมีอาจควบคุมได้ หลักสำคัญของ
สื่อ คือต้องไม่ทำให้เกิดความขัดแย้ง การสื่อสาร หรือการแชร์ไปยังพื้นที่สาธารณะ
ต้องลดความอคติและความเกลียดชัง สอดคล้องกับ สรณานนท์ อินทนนท์
(2561) ที่ชี้ว่า การสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังมีความร้ายแรงเพราะไม่
เพียงแต่จะส่งผลกระทบต่อบุคคล แต่ยังบั่นทอนความเป็นปึกแผ่นของสังคม
ในวงกว้างอีกด้วย โดยเฉพาะคนนอกพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ไม่เข้าใจบริบทเรื่องภาค
ใต้ การสื่อสารต่าง ๆ ไปยังพื้นที่สาธารณะยังขาดบริบทและประสบการณ์ โดยเฉพาะ
ในกลุ่มผู้ใช้การสื่อสารผ่าน facebook ซึ่งคนนอกพื้นที่ควรระวังเรื่อง
ดังกล่าว เพราะคนเหล่านี้ไม่เข้าใจบริบท 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ขอบต่อเติม
ขอบพูดในเรื่องที่เขาคิดไปเอง ไม่ใช่เรื่องที่คนใน 3 จังหวัดคิด ยิ่งคนที่ไม่เข้าใจ
เรื่องภาคใต้ ยิ่งต้องระวัง เช่น การแชร์ เรื่องการพูดคุย มักจะเพิ่มความอคติ
และเกลียดชัง โดยให้เหตุผลว่า “ภาคใต้มีความรุนแรงอยู่แล้ว”

การสื่อสารในบริบทโรงเรียนก็เช่นกัน ครูหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ
โรงเรียนต้องสื่อสารกับคนแวดล้อมบริเวณโรงเรียนให้มาก ต้องเข้าไปพูด
คุย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นต่างๆ เช่น ผู้นำชุมชนต้องเข้าไปพูดคุย
สื่อสาร และทำความเข้าใจกับคนรอบข้าง เพื่อไม่ให้เกิดความหวาดกลัว ใน
ประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นครูต้องมีทักษะในการสื่อสาร เพราะปัจจุบัน
ทักษะในการสื่อสาร ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกเข้าใจ สามารถเยียวยา ด้วยการ
สื่อสารได้ เช่น เมื่อเกิดเหตุการณ์ครูต้องมีวิธีการสื่อสาร ครูต้องมีทักษะใน

การสื่อสาร เมื่อเกิดเหตุการณ์ครูจำเป็นต้องมีวิธีการสื่อสารกับนักเรียน กับผู้ปกครอง สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องร่วมกันออกแบบเป็นระยะยาว ถ้าความขัดแย้งยังอยู่ในรูปแบบดังกล่าว เรื่องนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโรงเรียน ไม่ใช่แค่สื่อสารพูดคุยกับเด็กนักเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ครูควรมีอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารกับเด็กนักเรียน และชุมชน ครูต้องมีเครื่องมือและทักษะในการสื่อสารได้ดี เพราะการสื่อสารในโลกสมัยใหม่ต้องไม่ใช่แค่การพูดคุย แต่ต้องเป็นการสื่อสารกับโรงเรียน ชุมชน และบริบทแวดล้อมให้มีความรู้สึกที่ตรงกัน ฉะนั้น ครูนอกจากจะมีความรู้ในเรื่องการจัดการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนแล้ว ครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องมีความรู้เรื่องการเยียวยาเกี่ยวกับการสื่อสารอีกด้วย ซึ่งจากการสะท้อนของภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่มองว่า ควรมีการจัดอบรมกับครูในเรื่องเยียวยาเกี่ยวกับการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้ง เนื่องจากเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่คนแรกๆ ที่อยู่ใกล้กับเด็กและเยาวชนคือ ครู ฉะนั้นครูก็ควรมีทักษะการเยียวยาและการสื่อสารให้คนข้างนอกรับรู้ด้วยเช่นกัน โดยการสื่อสารต้องลดความอคติและความเกลียดชัง

4) การคงอยู่ของสภาพแวดล้อมจริงที่เกิดขึ้นบริเวณโรงเรียน

เมื่อมีเหตุการณ์สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตจริงในชุมชนก็ควรดำรงและใช้ชีวิตตามปกติ ส่วนทางโรงเรียนก็ยังคงดำรงปกติ ฉะนั้นในเรื่องสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องถูกนำเสนอ ต้องสื่อสารหรือต้องให้ภาพของสภาพแวดล้อมเหล่านี้แสดงออกผ่านทางสื่อ เพราะสื่อกระแสหลักส่วนใหญ่ไม่ค่อยนำเสนอให้สังคมได้เห็นมากนัก เราในฐานะคนในพื้นที่จึงต้องทำหน้าที่นี้สภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน คือการเติมให้มันหลากหลายไม่ใช่แค่อะไรอย่างเดียวเหมือนชีวิตคน แต่ต้องประกอบด้วย ร้านค้า มีสียัด วัด และสถานที่ออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องมีการเคลื่อนไหว เพื่อให้สามารถสะท้อนให้เห็นแง่มุมที่ดี เพราะสภาพแวดล้อมต้องมีการสื่อสารที่มันเป็นชีวิตจริงของผู้คนในชุมชน

“สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในพื้นที่ควรถูกถ่ายทอดให้คนนอกพื้นที่ได้เห็นบ้าง เพราะแท้ที่จริงแล้วความรุนแรงนั้นเกิดขึ้น ณ ขณะนั้น แต่สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ทุกวันนี้มันคือเสน่ห์ของพื้นที่ จึงควรนำเสนอให้เห็นสู่สาธารณะเยอะๆ”

(สัมภาษณ์นักการสื่อสารในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

สอดคล้องกับ มาโนช ชุ่มเมืองปัก (2019) ซึ่งว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่งเป็นทั้งผู้ใช้สื่อและผู้สร้างสื่อ กับ ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ในระบบสื่อสาร อันประกอบไปด้วย เนื้อหา ช่องทางสื่อ เทคโนโลยีการสื่อสาร และโครงสร้างทางสังคม ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากภูมิทัศน์สื่อใหม่ ทั้งที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคในการใช้สื่อที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์ ในมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย การรู้เท่าทันสื่อ จริยธรรมสื่อ การกำกับดูแลสื่อ การมีส่วนร่วมและการเฝ้าระวังของผู้ใช้สื่อ การใช้สื่อเพื่อการพัฒนา และการพัฒนาสื่อและระบบสื่อสาร “การสร้างนิเวศสื่อที่ดี” คือ การสร้างความสมดุลระหว่างผู้ใช้สื่อ ผู้สร้างสื่อ เนื้อหา ช่องทางสื่อ เทคโนโลยีการสื่อสาร และโครงสร้างทางสังคม เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับปัจจัยแวดล้อมในระบบสื่อสาร และเอื้อให้เกิดการใช้สื่อที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์

5) การจัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ

วิธีการจัดการโดยการแก้ไขปัญหา โดยไม่ใช้ความรุนแรง แต่ใช้สื่อที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจต่อกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยใช้วิธีการจัดประเด็นสำคัญต่างๆ ของเด็กและเยาวชนที่มีความรู้สึกเครียด และกังวลจากนั้นจึงเข้ามาเยียวยาจิตใจ เพื่อให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองและทำให้เด็กเหล่านั้นสามารถจัดการกับความเครียดด้วยตัวเอง เนื่องจากเด็กบางคนใน

พื้นที่ไม่มีความรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง อันเนื่องมาจากสาเหตุการสูญเสียจากการได้รับผลกระทบ

“เด็กและเยาวชนในพื้นที่ควรมีทักษะในการจัดการความเครียดในตนเอง ซึ่งครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาพัฒนาทักษะในการจัดการความเครียด เพราะพื้นที่บ้านเรายังไม่รู้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้จะจบลงอย่างไรเมื่อไร การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวจึงสำคัญ”

(สัมภาษณ์นักวิชาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

สิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดการปัญหาการสร้างคุณค่าต่างๆ ให้เด็กมีความรู้สึกตื่นตัวจากสภาวะการณ์ที่เด็กกำลังเผชิญอยู่ และสามารถที่จะจัดการปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเองได้อย่างถูกวิธี โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดสถานการณ์จำลองขึ้นเพื่อสอดแทรกวิธีการจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ที่เด็กกำลังเผชิญ เพื่อสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตจริง เพราะการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์มิใช่เพียงการเข้าใจเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อเท่านั้น แต่เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมินความน่าเชื่อถือ ให้คุณค่าของสื่อสังคมออนไลน์ และเลือกใช้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของความตระหนักต่อผลกระทบที่จะตามมาจากการใช้ สื่อสังคมออนไลน์เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้รับสารเพียงอย่างเดียว หรือเป็นผู้สร้างเนื้อหาสารก็ตาม (นิธิตา วิวัฒน์พาณิชย์, 2558)

6) ครูต้องเก่งในเรื่องการสื่อสารกับเด็กนักเรียน

ครูในฐานะผู้สอนหนังสือ นอกจากจะมีความสามารถในการสอนแล้ว ครูในโรงเรียนต้องเก่งในเรื่องการสื่อสารกับเด็กนักเรียนอีกด้วย โดยเฉพาะในเรื่องของการเยียวยาจิตใจเด็กและเยาวชนที่มีผลกระทบจากสถานการณ์ หรือทางโรงเรียนอาจจะออกแบบให้มีนักจิตวิทยาเข้ามามี

บทบาทในการจัดการหรือดูแลเด็กและเยาวชน แต่ทั้งนี้โรงเรียนจำเป็นที่จะต้องออกแบบให้มีความเหมาะสม เพราะในแต่ละบริบทมีความแตกต่างกันออกไป และครูเองก็ต้องมีความรู้และมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะการบริโภคสื่อและการนำเสนอสื่อในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีสถานการณ์ความขัดแย้งเข้ามาด้วยนั้น อาจจะมีผลกระทบต่างๆ นานา เพื่อสามารถเข้าใจถึงความหมายและรูปแบบของสื่อที่ให้เห็นหรือได้ยิน สามารถวิเคราะห์และแสวงหาข้อเท็จจริงก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อ หรือส่งต่อข้อมูลไปยังผู้อื่น ซึ่งอาจสร้างผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคม รวมถึงความรอบคอบในการแสดงความคิดเห็น หรือเผยแพร่เนื้อหาของตนเองในสื่อ

“ครูต้องไม่นำเสนอสื่อแก่เด็กในทางที่ไม่ดี และต้องไม่ใช่ความอคติเข้าไปในการสื่อสาร เช่นการพูดถึงต้องไม่ดูถูกผู้อื่น”

(สัมภาษณ์นักวิชาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้)

ฉะนั้น การนำเสนอสื่อต้องเพิ่มเนื้อหาสาระที่เป็นบวก มีทักษะในการพูดคุยและการนำเสนอ เพราะการสื่อสารไม่เพียงเฉพาะเด็กนักเรียนเท่านั้นที่เป็นบุคคลรับข้อมูลข่าวสาร แต่ยังรวมถึงผู้ปกครอง และชุมชนอีกด้วย ครูต้องเท่าทันในการนำเสนอสื่อออกไปยังพื้นที่สาธารณะ ในขณะเดียวกัน ครูต้องมีพื้นฐานความเข้มแข็งมากจะต้องมีความพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์อย่างมีสติ ครูควรมีชุดความรู้ในการสื่อเกี่ยวกับสื่อให้มาก ๆ พร้อมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลสารในสังคมออนไลน์ จะทำให้เด็กมีทักษะและวิจาร์ญาณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และให้มีความรับผิดชอบต่อการนำเสนอและแพร่ต่อผลที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้น การแนะนำถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และการนำเสนอสื่อของครูต้องไม่มีความอคติ และไม่เพิ่มความเกลียดชัง

2. ระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษานับ เพราะบางจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เหมาะสม กล่าวคือ เป็นนิเวศมวลรวมผลของการทำงานระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และภาคี ที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาวิจัย

การสร้างสมดุลในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในฐานะผู้ใช้และผู้ผลิตสื่อกับ
ปัจจัยแวดล้อมที่อยู่ในระบบนิเวศสื่อ ทั้งในมิติการรู้เท่าทันสื่อและการมีส่วนร่วม
มิติการสร้างสรรค์สื่อ และมิติจริยธรรมและการกำกับดูแลสื่อ จำเป็นต้องมีทิศทางที่
ไปด้วยกัน เด็ก เยาวชน และโรงเรียน โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง
เด็กที่ได้รับผลกระทบ ประกอบด้วย กรมสุขภาพจิตที่ 12 องค์กรภาคประชาสังคม
สถานศึกษาศึกษา นักวิชาการและบุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่ง ระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันศึกษา
จำเป็นต้องครอบคลุมทั้งในเรื่องต่อไปนี้

1) ผู้ปกครองต้องเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนชุมชน

สื่อจากกลุ่มบุคคลในพื้นที่ที่มีความสำคัญ และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่
ในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากสื่อที่ถูกส่งเสียงด้วยบุคคลในพื้นที่ ย่อมได้รับการยอมรับ
จากบุคคลในกลุ่มสังคมเดียวกัน ด้วยเห็นผลที่ว่า บุคคลดังกล่าวมีเลือดเนื้อเชื้อ
ไขเดียวกัน เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน ภาษาและความเชื่อเดียวกัน ตลอดจนจนถึงความ
รักความผูกพันกันของประชาชนในพื้นที่ เสียงของกลุ่มคนเหล่านี้ย่อมมีพลังที่จะ
สามารถการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ซึ่งเสียงของผู้ปกครองของ
นักเรียนในชุมชนมีส่วนสำคัญต่อระบบนิเวศสื่อในการขับเคลื่อนชุมชน ผู้ปกครอง
เป็นช่องทางของสื่อที่สามารถส่งสารให้เด็ก และเยาวชน เกิดความรู้ความเข้าใจถึง
สถานการณ์ หรือปรากฏการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ทั้ง
ในด้านการสื่อความหมายของปรากฏการณ์ การอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจต่อ
ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ผู้วิจัยถือว่าเป็นช่องทางแรกที่จะสร้างระบบนิเวศ

ของสื่อให้เด็กรับรู้ถึงสถานการณ์ที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้สมภาวะการณ์รับรู้สารที่มีคุณภาพ จะช่วยส่งเสริมภูมิคุ้มกันที่ดี ทั้งระบบความคิดของเด็กและเยาวชน ได้เข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเข้าใจอย่างมีเหตุและผล จะช่วยลดภาวะความกลัว การคิดเชิงลบต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นบุคคลที่เป็นช่องทางในการสื่อสารบุคคลแรกคือ ผู้ปกครองของเด็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของชนมธิดา ยาแก้ว และคณะ (2561) ที่ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เขตพื้นที่ภาคตะวันออก ที่ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กอยู่ในระดับมาก เมื่อมองย้อนไปที่บุคคลที่มีบทบาทด้านสื่อในกลุ่มเด็กนักเรียนในพื้นที่มองว่า สื่อของผู้ปกครองเป็นสื่อแรกที่เด็กสามารถเข้าถึงและเข้าใจในบริบทต่าง ๆ และยังเป็นสื่อตัวกลางที่สามารถขับเคลื่อนการเรียนรู้ที่ถูกต้องได้ รวมทั้งยังสามารถเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนให้เด็กมีการรับรู้อย่างมีภูมิคุ้มกัน ตลอดจนสามารถที่เผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันได้

2) การบริหารจัดการสื่อในโรงเรียน

ความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ฯ การบริหารจัดการให้มีนิเวศสื่อบริเวณโรงเรียนจึงมีความสำคัญ ทั้งในรูปแบบบุคคลที่ใช้งานสื่อ และวิธีการในการใช้สื่อ ตลอดจนทั้งการมีกลไกในการทำงานของสื่อภายในโรงเรียน สามารถเป็นสื่อกลางและสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อเด็กนักเรียน และชุมชน ดังนั้น การบริหารจัดการสื่อ การออกแบบสื่อที่จะนำมาใช้ในโรงเรียน และใช้ในจัดการเรียนรู้/การสอน เพื่อสร้างระบบนิเวศสื่อที่สามารถเยียวยาเด็กนักเรียนที่ได้รับผลกระทบได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะสามารถลดภาวะซึมเศร้าของเด็กนักเรียนได้โดยที่เด็กนักเรียนไม่รู้สึกรู้สีกว่ากำลังถูกรักษาตัวด้วยสื่อในเวสดังกล่าว ดังคำกล่าวของครูที่สะท้อนความคิด

เห็นผ่านเวทีสนทนากลุ่มไว้ว่า “สิ่งที่ครูหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กต้องตระหนักและทบทวน คือ การบริหารจัดการสื่อภายใต้กลไกการสร้างความคิดเชิงบวกแก่เด็กนักเรียนในพื้นที่โรงเรียน และชุมชนรอบนอกโรงเรียน” ซึ่งให้เห็นว่า ครูในโรงเรียนจำนวนมากที่มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการสื่ออย่างเหมาะสมแก่นักเรียน โดยเฉพาะสื่อที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังกลุ่มเด็กนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับประเด็น ส่งวัฒนา และคณะ (2560) ที่ได้ศึกษาประสบการณ์การเฝ้าระวังของหญิงที่สูญเสียสมาชิกในครอบครัวจาก เหตุการณ์ไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าการสร้างความเข้มแข็งในตน ให้มีชีวิตอยู่ต่อได้ จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) การเสริมพลังภายในตนให้เข้มแข็ง และ 2) การช่วยเหลือ จากภายนอกให้อยู่ต่อได้ การเสริมพลังภายในตนให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย 5 ประเด็นย่อย ได้แก่ การสร้างพลังใจให้ตนเอง การมีลูกเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา การคิดเชิงบวก และการทำบุญและทำความดี ดังนั้น การจัดการสื่อที่มีลักษณะของการเฝ้าระวังความรู้สึกรู้สึกหรือประสบการณ์ด้านลบที่เด็กนักเรียนได้รับจะมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เด็กสามารถที่ก้าวข้ามความรู้สึกการสูญเสียของตนเองได้ด้วยการเสริมพลังด้วยผลการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้น

3) ครูต้องมีทักษะในการจัดการสื่อ

ครูและโรงเรียนสามารถการจัดการสื่อต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น Social Media ครูและโรงเรียนควรมีกระบวนการในการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสื่อดังกล่าว แก่เด็กนักเรียนเพื่อให้เด็กนักเรียนรู้และเข้าใจถึงอันตรายของการบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งครูควรมีการเข้าไปช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบ ในส่วนของผู้ปกครองหรือนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ควบคู่กับการสร้างทักษะในการจัดการสื่อ เพราะทักษะในการรับสื่อจะสามารถสร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้เด็กเกิดภาพความทรงจำที่ดีได้ ฉะนั้น ครูและผู้ปกครองควรมีทักษะ

การพูดที่ไม่ไปกระตุ้นภาพจำของเด็กให้กลับมาอีกครั้ง ครูจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยดูแลจิตใจเด็ก และฟื้นฟูประสบการณ์ที่ดีแก่เด็กนักเรียนให้เด็กสามารถเผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อได้อย่างมีสติ และมีทักษะในการรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวได้

อย่างไรก็ดีบทบาทของครูและโรงเรียนที่จะต้องสามารถบริหารจัดการ หรือ ออกแบบรูปแบบสื่อสร้างสรรค์ที่จะเป็นกลไกได้การขัดเกลาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ และสื่อดังกล่าวจะต้องช่วยเสริมสร้างฟื้นฟูทักษะในการรับมือและรู้เท่าทันสื่อได้สอดคล้องกับ พีระ จิโรโสภณ และคณะ (2559) ที่ศึกษาความรู้เท่าทันการสื่อสารยุคดิจิทัลกับบทบาทในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการสื่อสารในสังคมไทย พบว่า ระดับการรับรู้เท่าทันการสื่อสาร ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าทันนั้นยังอยู่ในระดับที่จะต้องได้รับการสนับสนุนเพื่อที่จะสามารถสร้างรูปแบบในการรับรู้สื่อได้อย่างปลอดภัย เช่นเดียวกับเด็กนักเรียนหากครูและโรงเรียนไม่สามารถจัดการหรือออกแบบสื่อที่เป็นคุณประโยชน์ต่อการเรียนรู้สู่การตระหนักรู้ของนักเรียนได้นั้น ปัญหาที่ครูและโรงเรียนอาจจะต้องเผชิญกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กนักเรียนในโรงเรียนก็ยังคงอยู่ ทั้งนี้เนื่องจาก เทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น โทรศัพท์สมาร์ทโฟนในปัจจุบัน นับว่าเป็นช่องทางหนึ่งที่เด็กสามารถเรียนรู้ เรียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากสื่อดังกล่าวได้โดยขาดการคัดกรองที่มีคุณภาพ อาจจะส่งผลให้เด็กที่อยู่ในสภาวะการณ์ความไม่สงบ ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ได้ เรียนแบบจากสื่อดังกล่าวได้ หากครูและโรงเรียนขาดรูปแบบและวิธีในการจัดการการบริโภคสื่อของนักเรียนในโรงเรียน ฉะนั้น จึงควรมีการบริหารจัดการสื่ออย่างเหมาะสมตามบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ และจำเป็นที่ต้องคัดกรองความถูกต้องและใช้วิจารณญาณในการรับข่าวสาร เพราะปัจจุบันผู้ใช้ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างสื่อได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีทั้งน่าเชื่อถือ และไม่น่าเชื่อถือ รวมไปถึง

เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ซึ่ให้เห็นว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนอย่าง ครูต้องเก่งในการบริหารจัดการสื่อกับเด็ก และไม่เสนอสื่อที่ไม่เหมาะสมกับเด็กในทางที่ไม่ดี ถ้าครูต้องการทำงานในด้านใด ครูควรมีความรู้ในด้านนั้นด้วยเช่นกัน

4) การมีพื้นที่กลางของสื่อ

การสื่อสารมีความมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทางข้อมูลข่าวสาร เช่น พื้นที่ที่มีความขัดแย้ง พื้นที่ที่มีความรุนแรงหรือเหตุการณ์ความไม่สงบ ทักษะการสื่อสารนั้นนับมีความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สำหรับครูและโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงหรือเหตุการณ์ความไม่สงบบ่อยครั้ง ทักษะในการจัดการสื่อหรือข้อมูลข่าวสารที่ดีจะช่วยให้สามารถควบคุมสถานการณ์ที่เลวร้ายให้ทุเลาลงได้ เช่น เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่หรือบริเวณโรงเรียน หากครูไม่มีทักษะในการจัดการข่าวสารที่จะส่งต่อให้เด็กนักเรียนรับทราบ อาจจะสร้างความตื่นตระหนกแก่เด็กนักเรียนได้ อันจะนำไปสู่ภาวะความหวาดกลัวของเด็กนักเรียนได้ อาจร้ายแรงถึงขั้นของการเป็นโรคซึมเศร้าได้ ดังนั้นครูที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในการจัดการสื่อได้ เพราะครูอยู่ในฐานะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนในโรงเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เด็กไว้วางใจของข้อมูลต่าง ๆ ที่ครูสื่อสาร ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นการสื่อสารทั่วไป หรือการสื่อสารเฉพาะเจาะจงในประเด็น สิ่งสำคัญ ครูจำเป็นต้องมีความรู้ในการจัดการการสื่อสารกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน เพราะสิ่งที่พบคือ เด็กที่ได้รับผลกระทบฯ เด็กนักเรียนยังคงมีความกังวล ยังคงมีความรู้สึกที่หวาดกลัว ดังนั้น การสื่อสารที่ดีและเหมาะสมกับการสถานการณ์จะช่วยลดภาวะความหวาดกลัวของเด็กนักเรียนได้

ภายใต้พื้นที่ที่มีความขัดแย้ง และไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า ทิศทางที่เป็นจริงของสื่อที่ผู้คนในพื้นที่รับมาบริโภคนั้นไม่ได้มีความจริงเพียงชุดเดียว แต่

เป็นการกระจายของสื่อที่หลากหลาย จึงไม่อาจรู้เลยว่าสื่อทางใดที่เป็นข้อมูลจริงหรือเท็จ เพราะปัจจุบันทุกคนสามารถเป็นตัวแทนของสื่อที่สามารถกระจายข่าวสารผ่านสมาร์ตโฟนตนเองได้เป็นอย่างดี และบุคคลที่รับข้อมูลก็มีความรวดเร็วในเรื่องของการกด Like กดshare จนไม่ได้ผ่านกระบวนการไตร่ตรองมากนัก โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารความรุนแรงในพื้นที่ ซึ่งอุราเพ็ญ ยิ้มประเสริฐ (2557) ชี้ให้เห็นว่า สื่อนับเป็นกระจกสะท้อนสภาพของสังคม เปรียบเสมือนเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างค่านิยม เจตคติ การรับรู้ของประชาชนในสังคม และมียังผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาติ สื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารออกมาในลักษณะใด สภาพสังคมย่อมแสดงออกมาในลักษณะนั้นได้เช่นกัน ฉะนั้นการมีพื้นที่ที่กลางของสื่อที่ช่วยในการกระจายข้อมูลข่าวสารสามารถที่เป็นยอมรับของคนในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีกลไกของการตรวจสอบความเที่ยงตรงของการสื่อสารอีกด้วย

ดังนั้น กลไกของชุมชนที่ครอบคลุมถึงผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน ควรมีการจัดการระบบ โดยให้โรงเรียน เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการสร้างพื้นที่กลางของสื่อ โดยเน้นหนักในเรื่องของการเยียวยาจิตใจ และผลกระทบที่เป็นจริงต่อชุมชน เพราะการรับรู้สื่อจากคนรอบข้างทุกวันนี้มีความจริงที่เด็ก ๆ จะได้รับข่าวเกี่ยวกับผลกระทบเป็นส่วนใหญ่ และกระบวนการเยียวยาในเด็กแต่ละกลุ่มควรมีความต่างกันไป เช่น กรณีเด็กที่ได้รับผลกระทบทางตรงก็ต้องได้รับการเยียวยาที่ดีกว่าเด็กที่ได้รับผลกระทบทางอ้อม หรือเด็กที่อยู่ต่างพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบฯ

5) การเยียวยาต้องสร้างให้เห็นเป้าหมายใหม่และท้าทาย สำหรับเด็กและเยาวชน

การสื่อสารเพื่อการเยียวยาจิตใจในลักษณะหรือรูปแบบเดิม ๆ อาจไม่เพียงพอต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ เพราะทุกครั้งที่มีการเยียวยาจิตใจ เสมือนเป็นการบอกเล่าซ้ำรอยเดิม แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่าไร การกล่าวในเรื่องเดิม ๆ อาจไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือเปลี่ยนแปลงได้ยาก จาก

การศึกษาพบว่า การเยียวยาจึงต้องสร้างให้เห็นเป้าหมายใหม่ ๆ ของการใช้ชีวิต ที่เป็นการท้าทายในอีกรูปแบบ ซึ่งแน่นอนว่า วิธีการดังกล่าวอาจไม่ง่ายในการสร้างรูปแบบการเยียวยา แต่ก็เป็นการสร้างระบบนิเวศในรูปแบบใหม่ของการเยียวยาเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดพลังในใจของเด็กและเยาวชน ขณะที่ ราณี ฉายินทุ วลลี ธรรมโกสิทธิ์ (2553) บรรณาธิการคู่มือการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจประชาชนในภาวะวิกฤต ได้ชี้ให้เห็นว่า วิธีการสื่อสารเพื่อการบำบัดสามารถใช้ได้ทั้งในการพูดและการฟัง วิธีการนี้ช่วยให้เข้าใจกันและกันได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ทักษะหรือวิธีการสื่อสารเพื่อการบำบัดมีหลายวิธีที่จะช่วยลดความรุนแรงทางอารมณ์และลดความเจ็บปวดทางใจ โดยหลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ที่ต้องการการยอมรับ การให้เกียรติ ความรักความเข้าใจ และความมีเมตตา กรุณา ความจริงใจ ไม่เสแสร้ง การเข้าใจตนเอง คือเรากำลังรู้สึกอย่างไรต้องการอะไร และจะเลือกทำอะไรต่อไป การเข้าใจผู้อื่น คือเข้าใจว่าผู้อื่นรู้สึกอย่างไรและการสื่อสารให้เขาได้รับรู้และวิธีการสื่อสารยังต้องคำนึงถึงประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และภาษาที่แตกต่างกัน

6) การดำเนินนโยบายคุ้มครองเด็ก

การดำเนินการเรื่องนโยบายคุ้มครองเด็กควรนำมาดำเนินการในสถานศึกษาอย่างจริงจัง เพราะเมื่อเกิดสถานการณ์บริเวณโรงเรียน การพูดถึง หรือการนำมาใช้ในเรื่องมาตรการคุ้มครองเด็กน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย ทั้ง ๆ ที่เรื่องดังกล่าวมีความสำคัญ และสามารถสร้างการคุ้มครองในเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะที่ผ่านมาประเด็นการดำเนินนโยบายคุ้มครองเด็กแทบไม่ค่อยให้ความสำคัญเลย ไม่เว้นแต่คนทำงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่ลงพื้นที่เยียวยาเด็กก็มีการละเลยในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งองค์กร ยูนิเซฟ (2559) ได้ชี้ว่า เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากความรุนแรง การถูกทำร้าย การถูกละเลยทอดทิ้ง และการ

ถูกแสงประโยชน์ ความรุนแรงสามารถส่งผลกระทบต่อพวกเขาทันทีต่อพวกเขาได้ ตั้งแต่อาการบาดเจ็บทางกาย พัฒนาการ ความสามารถในการเรียนรู้ และผลการเรียนของเด็ก และอาจส่งผลเสียระยะยาวที่ติดตัวเด็กไปจนเป็นผู้ใหญ่

ดังนั้น ประเด็นระบบนิเวศสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในสถาบันการศึกษาอันประอบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ที่เหมาะสม ควรจะเป็นนิเวศมวลรวมผลของการทำงานระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และภาคที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 กรมสุขภาพจิต หน่วยงานสาธารณสุข และโรงพยาบาลในพื้นที่ เป็นต้น จากการศึกษาวิจัยจำเป็นต้องทำงานในเชิงบูรณาการให้มากขึ้น สำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสารจากภายในพื้นที่สู่พื้นที่ภายนอก (สื่อ Social Media) ประชาชนในพื้นที่ควรสื่อสารให้คนภายนอกรับรู้ให้มาก ๆ ผ่านคนตัวเล็กตัวน้อยในพื้นที่ เพราะเป็นการสร้างพลังของนิเวศสื่อภายในได้เป็นอย่างดี และต้องมีการบูรณาการที่ต้องครอบคลุมหลากหลาย เช่น ครูต้องมีทักษะการสื่อสาร มีการบริหารจัดการสื่อจากพื้นที่สู่ภายนอก หรือการรับรู้ของเด็ก และที่สำคัญของจำเป็นต้องมีพื้นที่กลางของการทำงาน และการกระจายข้อเท็จจริงกับพื้นที่

3. โมเดล (Model) การปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี

สำหรับโมเดล (Model) การปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่เพื่อช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงช่วงของการเยียวยาออกเป็นช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ พร้อมทั้งเชื่อมโยงทั้งในระดับจุลภาค (Micro) ที่เป็นปัจเจกบุคคล ได้แก่ โรงเรียนที่มีเด็กและเยาวชนประสบเหตุการณ์ความรุนแรง ระดับกลาง (Meso) เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ บิดามารดา ครู อาจารย์ เพื่อน และระดับมหภาค (Macro) เป็นระบบนิเวศสื่อแวดล้อมทางสังคมที่อยู่รอบตัวของเด็ก ได้แก่ ชุมชน โรงเรียน

เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และสามารถดำเนินการปฏิบัติได้จริงในการช่วยเยียวยา ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีในกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อม จากสถานการณ์ความไม่สงบฯ

4. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการขับเคลื่อนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากผลจากการศึกษาวิจัย ข้อเสนอแนะจากการศึกษารูปแบบและระบบนิเวศสื่อภายในสถานศึกษาอันเปราะบางจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีระบบ มีใช้เป็นเพียงการแก้ไขแต่จะมีส่วนช่วยป้องกันระยะยาวของการสร้างเด็กและเยาวชนผ่านสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่ควรจะเป็น แต่เพื่อลดผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ระลอกใหม่ที่ต้องเฝ้าระวังวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง พร้อมการสร้างระบบนิเวศสื่อในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการออกแบบหรือสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ที่ช่วยเยียวยาส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1) ระยะสั้น: สำหรับบุคคล องค์กร หน่วยงานเพื่อการเยียวยาและลดผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

1.1) โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความจำเป็นต้องร่วมกันออกแบบพื้นที่ปลอดภัยภายในโรงเรียน และการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือจากสถานการณ์ซึ่งต้องคำนึงถึงการสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

1.2) ครูในฐานะบุคลากรในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารมากกว่าการสอนนักเรียน กล่าวคือ ครูต้องมีทักษะในการสื่อสาร ทั้งกับกลุ่มเด็กที่ได้รับผลกระทบ และบุคคลภายนอกโรงเรียน เช่น ครอบครัว ผู้นำชุมชน เป็นต้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจแก่ชุมชน

1.3) องค์กรที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอสื่อ เช่น เพจต่าง ๆ ในพื้นที่ ควรมีการนำเสนอสื่อของการคงอยู่สภาพแวดล้อมจริงอันสวยงามที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ทางวัฒนธรรม มิติความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ ที่ยังคงดำเนินตามปกติภายใต้สถานการณ์ความไม่สงบ และการนำเสนอสื่อต่าง ๆ ที่ออกมาต้องไม่มีความอคติและความเกลียดชังซ่อนอยู่

1.4) ชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำทุกภาคส่วน ประชาชน ผู้ปกครอง ควรต้องออกมาสื่อสารกับบุคคลภายนอกให้มาก เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคนตัวเล็กตัวน้อยได้นำเสนอข้อมูลข่าวสารในท้องถิ่นของตนมากขึ้น และที่สำคัญองค์กรที่ทำงานด้านสื่อ ควรติดตามหาช่องทางปัญญาแก่ชุมชนในการมีทักษะการรับรู้และเท่าทันต่อการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์

2) ระยะกลาง: องค์กร หน่วยงานเพื่อการเยียวยาและลดผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

2.1) หน่วยงานที่ดูแลในเรื่องสถานศึกษา เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ สำนักการศึกษาเอกชนควรมีการจัดอบรมกับครูในเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้ง เนื่องจากเมื่อมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นในพื้นที่คนแรกๆ ที่อยู่ใกล้กับเด็กและเยาวชนคือ ครู ฉะนั้นครูควรมีทักษะการเยียวยาและการสื่อสารให้คนข้างนอกรับรู้

2.2) หน่วยงานทางด้านความมั่นคง ที่คอยทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ เช่น ค่ายทหารพราน ควรจัดตั้งให้ห่างไกลจากสถานศึกษา กล่าวคือ ไม่ควรที่จะจัดตั้งใกล้กับโรงเรียนเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อโรงเรียน และเด็กนักเรียนในสถานศึกษา

2.3) หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข หรือศูนย์สุขภาพจิตที่ 12 ซึ่งมีหน้าที่ได้ในการดูแลและการเยียวยาสุขภาพจิตในพื้นที่อยู่แล้ว ควรเข้ามามีบทบาทในการดูแลอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มทักษะของการสื่อสารในกลุ่มคนทำงานให้เป็นพื้นที่กลางของการกระจายความรู้ในเรื่องของการเยียวยา โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

3) ระยะยาว: องค์กร หน่วยงานเพื่อการเยียวยาและลดผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

3.1) ภาคประชาสังคม การเมือง และนักวิชาการในสถานศึกษา ควรทำงานในเชิงบูรณาการและเป็นการทำงานในเชิงรุกในพื้นที่ เพื่อร่วมกำหนดแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบ พร้อมทั้งควรมีการดำเนินการเรื่องนโยบายคุ้มครองเด็กให้นำมาดำเนินการในสถานศึกษาอย่างจริงจัง

3.2) หน่วยงานทางด้านการศึกษา ควรมีการคัดเลือกหรือพิจารณาครูที่ต้องการเข้ามาสอนในโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพจิต เพื่อเป็นการสร้างบุคลากรทางการศึกษาได้มีความรู้ในเรื่องการเยียวยา และการสื่อสารด้านสุขภาพจิตที่ดีต่อเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา

บรรณานุกรม

- กัมปนาท นาดามัน, วรรณชนก จันทขุม, (2556). ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองใหม่ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี, *วารสาร อัล-ฮิกมะฮฺ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 3(6), 11-22.
- เกศิริ บัวคิด. (2017). โครงสร้างการบริหารการจัดการสื่อสมัยใหม่. *นิเทศสยามปริทัศน์* 11 (12), 13-18.
- โครงการหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้. (2559). โครงการหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้. ม.ป.พ. ม.ป.ท. คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. (2562). *ความรู้สำหรับแพทย์ทั่วไป*. สืบค้นจาก <https://med.mahidol.ac.th/ramamental/generaldoctor/05302015-1735> วันที่ 25 มิถุนายน 2562.
- ชาติชาย คงเพชรดิษฐ์ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). การพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการเจรจาเชิงผลได้ของพนักงานบริหารงานลูกค้าในอุตสาหกรรมโฆษณา, *วารสารสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ* 9(2), 14-30
- ธิดา วิวัฒน์พาณิชย์. (2558). *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 9(3), 209-219.
- เพ็ญศรี ไชยสลิ และคณะ. (2559). *การมีส่วนร่วมและแนวทางการพัฒนาของผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ระดับปฐมวัยโรงเรียนสาธิตอุดมศึกษาสังกัดคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3. หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย.*

- พีระ จิโรโสภณ และคณะ. (2559). *ความรู้เท่าทันการสื่อสารยุคดิจิทัลกับบทบาทในการกำหนดแนวทางการปฏิรูปการสื่อสารในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มาโนช ชุ่มเมืองปัก. (2019). *สื่อ-แวด-ล้อม: นิเวศสื่อที่ดีเพื่อสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์.
- ยูนิเซฟ. (2559). *การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559*. กรุงเทพฯ : ยูนิเซฟแห่งประเทศไทย.
- ยาแก้ว และคณะ (2561) ที่ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ *วารสารศาสตร์การศึกษาและการพัฒนามนุษย์, 2(2), 1-14*
- ราณี ฉายินทุ วุฒิ ธรรมโกสิทธิ์ (2553). *คู่มือการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจประชาชนในภาวะวิกฤต*. กรุงเทพฯ: สถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์
- ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก (2017). *จัดระบบความปลอดภัยในโรงเรียน เรื่องใหญ่ที่ต้องจริงจัง* <https://www.thaichildrights.org/story/>
- อภิวัฒน์ สุตสา (2552) การปฏิรูปสื่อภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. *วารสารคมความคิด เข้มทิศรัฐธรรมนูญ, จุลินิติ* พ.ศ.- มิ.ย. 52: 93-103.
- อุราเพ็ญ ยิ้มประเสริฐ. (2557). *รู้เท่าทันสื่อ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- 10 ปี ไฟใต้ เด็ก-เยาวชนในวังวนความรุนแรง. (2557). *10 ปี ไฟใต้ เด็ก-เยาวชนในวังวนความรุนแรง*. สืบค้นจาก <https://thailandunicef.blogspot.com/2014/03/10.html> [เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2561]

- Abuza, Zachary. (2003). *Militant Islam in Southeast Asia: Crucible of Terror*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- _____. (2005). "A Conspiracy of Silence: Who is Behind the Escalating Insurgency in Southern Thailand?," Jamestown Foundation Terrorism Monitor. Vol. 3, No. 9.
- Askew, Marc. (2007). *Conspiracy, Politics, and a Disorderly Border: the Struggle to Comprehend Insurgency in Thailand's Deep South*. Singapore: East-West Center Washington, and ISEAS.
- Croissant, Aurel. (2005). "Unrest in South Thailand: Contours, Causes and Consequences since 2001," Contemporary Southeast Asia. Vol. 21, No. 1.
- Liow, Joseph Chinyong. (2006). "International Jihad and Muslim Radicalism in Thailand? Toward and Alternative Interpretation," Asia Policy. No. 2.
- McCargo, Duncan. (2006). "Thaksin and the Resurgence of Violence in the Thai South: Network Monarchy Strikes Back?" *Critical Asian Studies*. Vol. 38, No. 1.
- _____. (2006). *Riots, Pogroms, Jihad: Religious Violence in Indonesia*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Srisompob Jitpiromsri and Panyasak Sobhonvasu. (2006). "Unpacking Thailand's Southern Conflict: The Poverty of Structural Explanations," *Critical Asian Studies*. Vol. 38, No. 1.

- Ukrist Pathmanand. (2006). “*Thaksin’s Achilles’ heel: The Failure of Hawkish Approaches in the Thai South,*” *Critical Asian Studies*. Vol. 38, No. 1.
- Wattana Sugunnasil. (2006). “*Islam, Radicalism, and Violence in Southern Thailand: Berjihad di Patani and the 28 April 2004 Attacks,*” *Critical Asian Studies*. Vol. 38, No. 1.